sm 393:396 Nor

TROMSØ MUSEUM
BIBLIOTEKET

393:396

A.G. Nordvi

OM DE HEDENSKE LAPPERS BEGRAVELSESMAADE.

75C129118

Om de hedenske Lappers Begravelsesmaade.

Forskjellige Forfattere have tidligere berettet at de hedenske Lapper begravede sine døde mellem og under Stene uden dog nøiere at meddele Beskrivelse af Gravenes Form og Anlæg, de i dem nedlagte Liigs Stilling o. s.f., hvorfor en nøiere Kundskap herom, hvortil jeg er kommen ved mangeaarige Forskninger i denne Retning, dels ved Undersøgelser af en Mængde forstyrrede og aabnede Grave, dels ved at aabne mange uforstyrrede, maaske ei vilde være uinteressant. - Formationen langs Varangerfjorden i Østfinmarkens nordre side bestaar af nær Kysten paa mange Steder af Ansamlinger med en flad Beliggenhed af flade tynde større og mindre Stene (Steenheller). I denne Steenhelle-formation som naar til Søen, findes ofte enkeltliggende store Stene og lave fremspringende Bjerghamre, denne Formation har paa sine Steder en Bredde af 1/8 Miil opad fra Kysten, og hvor den ophører begrændses den af som oftest en Rad, dels sammenhengende Bjerghamre Udelukkende i et saadant Terrain hvor Lappene begraver sine døde, enten i den flade Steenhelleformation eller ogsaa ved eller under de i denne enkeltliggende store Stene og Bjerghamre og under de af Naturen i disse dannede smaa Huler. At anlægge Grave i denne Formation i Nærheden af hvor den begrændses af Mark eller Iord har været undgaat saa meget som muligt, at komme med en Grav

i Nærheden af Iord, hvoraf Fugtighed har kunnet indtrænge har været undgaat. Det valgte Terrain har saaledes afgivet udmærkede Begravelsespladse, let til deri til enhver Aarstid at danne Grave, samt derhos tørr, da den stenede Formation fortsættes mange Alen i Dybden og ved den omhyggelige Dækning, bevaret fra Fygtighed fra oven. Overalt hvor passende Terrain gives, findes Spor af deres Grave, ofte paa mange Steder i forbausende Mængder, dog ere kun meget faa aabnede at finde. At give noget Tidsrum hvori disse Grave ere anlagte er vel neppe muligt, efter Mængden at dømme langs Varangerfjordens nordre Side, maa de enten gaa langt tilbage i Tiden eller ogsaa vise en stærk Befolkning, hvilket første jeg antager, saa meget mere som vistnok mangen Afdød begravedes i Fjeldene. Maaske først temmelig sent begyndte Lappene at flytte til Søkanten, og der anlægge faste Boliger. Mange af Gravene ere maaske kun faa Aarhundre gamle, da de vistnok saalænge som muligt har vedlikeholdt sin Begravelsesskik. At der ogsaa kan paavises en stor Forskjel mellem de i godt bevarede uaabnede Graves Skeletter under aldeles lige Forhold er vist, noget som da udviser en stor Forskjel i Tiden, hvori Begravelsen har fundet Sted. Nogle faa lappiske Begravelser paa en Holme i det indre af Varangerfjorden har jeg iagttaget i Iord, men disse have vistnok ikke frivillig af Folket været valgte, noget hvorpaa mange Omstendigheder hentyder, ligesom ogsaa disse hidhører fra en senere Tid, hvor Præstene paasaa at ingen Begravelse foregik i Steen-

urd. Da Gravenes Form og Udseende er noget forskjellig, naar de ere anbragt i den flade Steenhelleformation, mod Bjerghamre og store Steene eller i naturlige under disse dannede Huler, vil jeg særskilt beskrive hver af disse Former.

1. Er Graven anlagt i den flade Steenhelleformation, hvor flade tynde Stene fra en haands Størrelse til 1 alen i Firkant forekommer, da er der i denne opkastet en næsten firkantet Fordybning, fra 1/2 til 1 1/2 al.Dybde, og saa stor at et Liig beqvemt derudi rummes. Siderne af denne Fordybning ere dannede jevne derved, at Stene ere lagde paa hverandre lige fra Fordybningens Bund til dens Overkant, men aldrig høiere. Bunden er ligeledes jevnet ved at borttage alle op fra denne staaende ujevne Stene, og derpaa jevnt belagt med smaa tynde Stene. Mod Gravens indre Sider er stedse opreist større og mindre Steenheller, der dog ikke følge dennes næsten firkantede Form, men ere reiste saaledes, at Gravens Indre ved disse Steenhellers Stilling faaer en rundagtig Form. Disse indvendig reiste Steenheller naar enten ikke helt op til Gravens Overkant eller til denne, hvor dette er Tilfælde hviler det første Lag af de store Steenheller, der dække Graven paa dem, i modsat Fald er det første Lag der dække Graven lagt paa Gravmurens Overkant. Dækket over Graven bestaar af store Steenheller i flere Lag omhyggelig paalagte, og hvor det nærmeste Lag over Graven hviler paa de ind-

vendige langs Siderne opreiste Stene, viser Graven sig over Steenhelleformationen som en lille rundagtig Forhøining hvor Dækket hviler paa Gravens Overkant er Forhøiningen derimod næppe mærkbar. Ofte sees at hvor Gravens Bredde har været stor, der først er lagt lange smale Stene paa tvers, og derpaa lagt det første Lag. Disse Lags Mængde varierer fra 4 -16 over Gravene og skraaner jevnt nedad til alle Sider, og de som ei vise nogen mærkbar Forhøining ere vanskelige at adskille fra det omgivende Terrain, hvis Udseende man ved Lagenes Paalægning synes at have villet efterligne.

2. Er Gravens ene Side anlagt tæt op til en stor Steen eller Bjerghammer, danner denne den ene Side. Dækstenene ere gjerne anbragte saaledes at de gaae et Stykke opad Siden paa den store Steen eller Bjerghammer, og skraaner efterhaanden jevnt nedad. Lagenes Mængde ere ved saadanne Grave ofte betydelige. Man finder ogsaa Grave der ere anlagte mod store Steene eller Bjerghamre, hvor Liget ikke har været nedlagt i nogen Fordybning, og kun bedækket med paaskraas opad reiste Stene. De langs Siderne opreiste Stene i de i den flade Steenhelleformation anlagte Grave mangler heller ikke her, hvad enten Liget er lagt i nogen Fordybninge ved Stene eller Bjerghamre eller ikke.

3. Huler under Bjerghamre eller hvor store Stene ved sit Leie have ladet et Rum aabent, har været benyttet til Grave. Da disse af Naturen har været færdige, er

der kun indvendig opreist de aldrig manglende tynde Stene i en rundagtig Form. Aabningen udvendig er dækket av paaskraaes for denne opreiste Steenlag af Steenheller.

De af Menneskehænder dannede Grave, som er tilfældet med de i den flade Steenhelleformation og ved de store Stene og Bjerghamre anbragte have alle en Retning fra NV til SO. Deres Størrelse er almindelig af en Længde fra 2 1/2 til 4 al. Dybde 1/2 til 1 1/2 al. og Bredde 2 1/2 til 4 alen. Alle Grave synes dog ei at have været anlagte med samme Omhu. Mellem de ved Graven paalagte Steenheller findes ofte Been af Dyr, uden tvivl Lævninger af den ogsaa udenfor det egentkige Gravrum Føde. Tilbøielighed til fælles Begravelsespladse vise noksom de paa mange Steder forekommende Grave. At benytte Huler, Aabninger under Stene, som og at have en Bjerghammer eller stor Steen hvortil Gravens ene Side kunne støttes, synes at have været foretrukket for Begravelse i den flade Steenhelleformation. Om anden Grund end den, at der enten allerede forefandtes et færdigt Gravrum eller Arbeidssparedes har betinget denne Forkjærlighed for saadanne Localiteter kan ikke afgjøres. Til Børn, hvis uaabnede Grave jeg nogle Gange har fundet, er dannet Grave som til Voxne. Overalt hvor jeg hidtil har faaet anledning til at anstille Undersøgelser ere Gravene aabnede, kun de det omgivende Terrain mest lignende ere bevarede.

Steenlagene over dem ere afkastede, og dels ere Siderne sammenfaldne, de i Hulene ere berøvede Dækstenene for Aabningen. Alle menneskelige Skeletdele, ere mærkelig nok borttagne indtil de mindste Dele, hvorimod Benene af de Dyr som har været nedlagt hos den Døde, som Fiske og Fugle, Levninger af Træverk, som Ski, Fangstredskaber af Been o.s.f. endnu forefindes i disse, forsaavidt de, af de i Graven nedstyrtede Stene nogenlunde har været bevarede for Fugtighed. Til hvilken Tid denne Aabning har foregaaet, af hvem og om det med nogen Hensigt har været forbundet, hvilket Borttagelsen af alle menneskelige Skeletdele synes at vise, ved jeg ikke. Lapperne veed ikke hvem disse Grave tilhøre, som oftest sigende at det er russiske Grave, ligesaa lidt veed de hvor deres Forfædre have begravet sine Afdøde.

I hver Grav har i Regelen kun været nedlagt eet Liig. Kun i 2de har jeg fundet Knogler af et Barn, nedlagt hos en Voxen. Under en Bjerghammer, hvorunder en Hule, fandt jeg Skeletdele af 3de Individer, som efter en videnskabelig Undersøgelse meldtes mig at have tilhørt 2de Voxne, hvoraf det ene antoges at have været qvindeligt, og det tredie tilhørt et ufødt Barn. I Graven som er aabnet i den senere Tid vare alle Skeletdelene sammenblandede, og de i samme værende Cranier borttagne. Graven var ellers ægte lappisk, og da jeg foretog Undersøgelse af den fandt jeg Been af

Flyndre, Torsk og nogle afbrukne Pile. En anden Grav, aabnet tidligere, og den eneste i sit Slags, som jeg har fundet blandt de mange hundrede Grave jeg har undersøgt, har dog afgivet et Slags fælles Begravelse. Denne Grav, hvis ene Side utgjordes af en flad Klippevæg var deelt i 3de Rum, hvert 2 1/2 al.,velberdte ved paa hverandre lagte Stene, hvorimod den ydre Gravmuren omtr.7 al. lang, har været opført paa samme Tid, fælles for alle Gravafallinger. I alle Rum fandtes menneskelige Tegn til at de havde været benyttede, da jeg i Sommer undersøgte de 2de ikke tidligere undersøgte Rum. (See Graven no 18 i Undersøgelser i geol antegi. Retninger af F.. W.. og Ltp).

Ovenstaaende Fund af flere end eet Individ i en Grav maa imidlertid ansees som sjeldne Undtagelser. Gravene have i almindelighet heller ikke afgivet Plads til flere. Liget har været lagt midt i Graven i udstrakt Stilling med Armene langs Siderne, ofte vistnok i en Kjærris, paa et Lag af Lyng, Tang, Løv eller Qviste. Af de omtalte indvendig i Graven reiste Stene er en større Flade stedse reist bag Hovedet, til hvilken 2de smalere slutte sig, der paa skraaes fra begge Sider nærme sig hinanden mod Gravens Bund, og mellem hvilke Hovedet er lagt som saaledes støttes av de smalere i Gravens Bund sammenløbende Stene, for Fødderne er i almindelighed ogsaa en større flad Steen reist. Liget er overalt indsyet i et Lag af Birkenæver med Senetraad, hvorimod Hovedet rundt om er omgivet af et fle-

redobbelt sammensyet Hylster. Hænderne skjulte i korte Handsker og Fødderne i Komager, alt af Næver og af samme Form som den nu brukelige. I Sommer var jeg saa heldig at finde Bedækningen af disse Dele endnu fastsiddende, og deres Form endnu uforandret. Indsyningen af Legeme er foretaget med saa stor Omhyggelighed, at jeg ofte har fundet Indhylningen lappet. Paa Ligets Bryst findes undertiden lagt en lille firkantet Plade af Mangedobbelt langs Kanten sammensyet Næver. Det har været bedækket med Løv, Lyng, Riisqviste, kun i en forstyrret Grav fandt jeg en Mængde Reensdyrhaar, formodentlig af et Skind hvormed Liget har været bedækket. Ligets Hoved ligger stedse i den nordvestre Ende af Graven; hvor en Hule er benyttet til Grav har deri saavidt muligt denne Stilling blevet iagttaget. Rundt om hele Liget er sat 6 - 8 Muslingeskaller af Slægten Buccinum. Lapperne kaller dem Hundeskjæl, og de vare maaske nedsatte som Tegn for Hundens Tilstedeværelse hos den Afdøde (Hammond Misshistorie Pag.438). Hos den Afdøde har været nedlagt Føde, som Dele af Reensdyr, hvoraf Læggebenene har været ituslaaet, Underkjæven kløvet efter Længden, Fugle og Fiske, der ligger paa høire Side langs Liget. Paa samme Side midt i Graven findes stedse en lille flad Steen hvorpaa ligger en Deel Støv af graalighvid Farve. Paa samme Sted har jeg nogle Gange i forstyrrede Grave truffet Fragmenter af smaa Leerkaar, hvoraf det ene var meget hedet indvendig, og Leermassen i det 2det stærkt sammen-

blandet med Straa af samme Slags, som brukes i deres Fodtøi, formodentlig for at gjøre Massen mere sammenhængende. Hele Skaller af Echeiner har jeg fundet i af mig aabnede Grave, ligeledes Ostenos. De laa øverst i Graven paa venstre Side. Engang fandt jeg i en uforstyrret Grav midt paa høire Side en stor Blaamuslingskal, paa Reiser bruges de undertiden som Skee. Skalaf Echeiner er blevet mig berettet som benyttet til Tobaksdaase. I aabnede Grave findes meget ofte Stykker af Echimusskaller, som jeg indtil jeg hyppig fandt dem i uaabnede Grave troede tilfældigvis vare nedfaldne i dem, men er nu overtydet om at de almindelig ere nedsatte hos den Afdøde, maaske som Erstatning for Kar, hvad Hensigten har været med Nedlægningen af Søstjerner veed jeg ikke. Ingen Bløddyr eller lavere Dyr spises af Lapperne. - Den Afdødes Vaaben og Redskaber have været ham medbragt. Er Pilen og Fiskekrogen vedlagt, da ligge de paa venstre Side ved haanden, er mere nedlagt, da ere disse Redskaber lagte paa høire Side, og de andre Gjenstande, som Ski, Skistavene og Buen,hvoraf de hyppig forekommende store Stykker Enetre formodentlig ere Levninger af, paa hver Side. Stenen til at slaa Ild med af hvid Qvarts ligger stedse paa høire Side ved Haanden. Jeg har mange Stykke som vise Spor af hyppig Brug. Ildslaae har jeg ikke fundet, skjønt dem af og til findes, mest Stykke af Knive. Bævertænder findes ikke saa sjeldent, men da jeg ikke har fundet

dem i uaabnede Grave veed jeg ikke hvor de have været lagte. Tvende Cranie af unge Oddere laa i en uaabned Grav paa høire af Hovedet. Sage af Hvalros findes ogsaa.

Det væsentligste Udbytte jeg har høstet af Gravenes Undersøgelse er Kundskaben om Lappernes Begravelsesskikke. Hos et Folk som kun har havt faa Fornødenheder, findes heller ikke mange Redskaber, af aniqvariske Gjenstande findes saaledes kun een enkelt Beenbue, et eller andet Redskap af Been, Fiskekrog (kun engang) og sjeldent en Stump

Mortensnes i Østfinmarken 4de Feb. 1857.

And. Nordvi.

A. G. Nordvi

UNDERSØGELSER AF ÆLDRE

HEDENSKE GRAVE I ØSTFINMARKEN